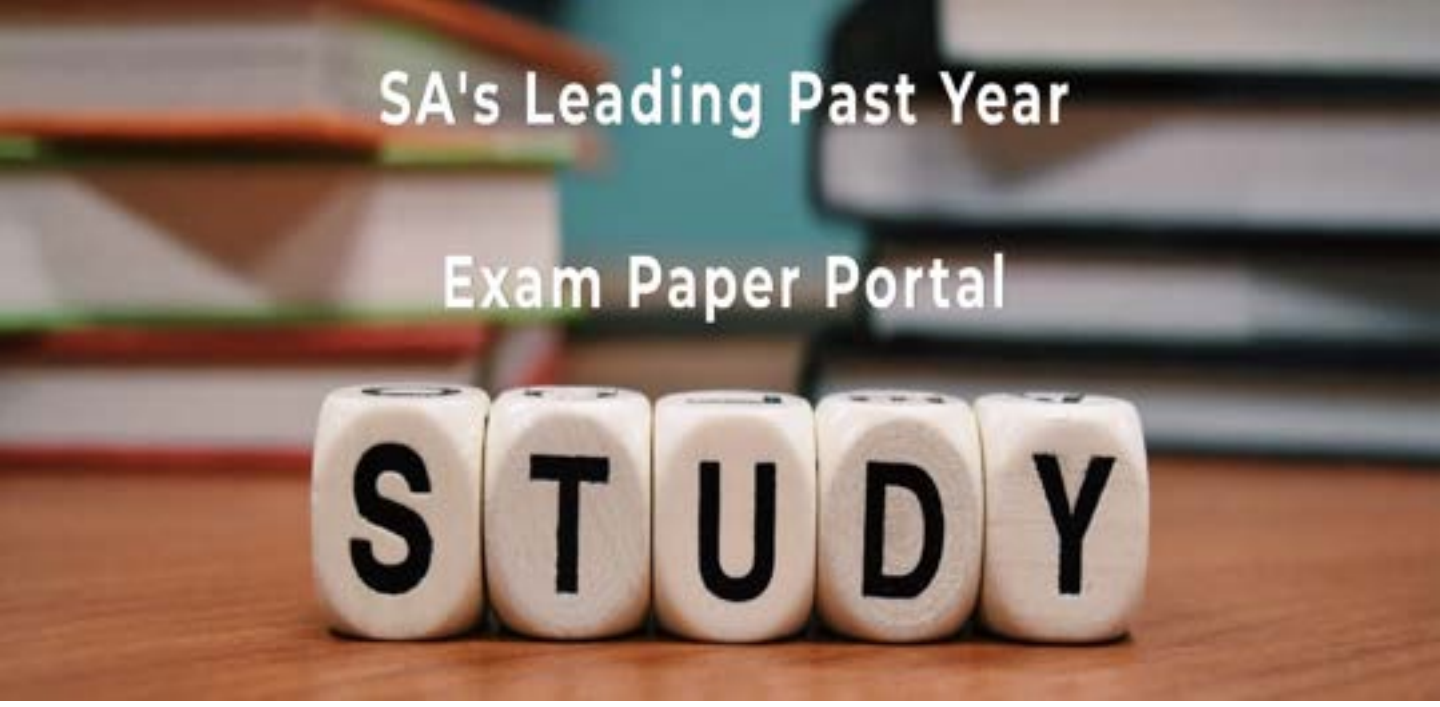

You have Downloaded, yet Another Great Resource to assist you with your Studies ☺

Thank You for Supporting SA Exam Papers

Your Leading Past Year Exam Paper Resource Portal

Visit us @ www.saexampapers.co.za

SA EXAM PAPERS

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

NATIONAL SENIOR CERTIFICATE

MOPHATO 12

SETSWANA PUO YA GAE (HL)

PAMPIRI YA BOBEDI (P2)

NGWANAITSEELE 2011

MADUO: 80

NAKO: 2½ diura

Pampiri e, e na le ditsebe di le 20.

DITAELO

1. Buisa tsebe e ka kelotlhoko pele o ka simolola go araba dipotso.

2. O se ka wa leka go buisa pampiri yotlhe. Lebelela lenaneo la diteng mo tsebeng ya bone, mme o tshwae dipalo tsa dipotso tse di boditsweng mo dikwalong tse o di buisitseng monongwaga. Morago ga moo, buisa dipotso tse, mme o tlhophe dipotso tse o batlang go di araba.

3. Pampiri e, e na le DIKAROLO di le THARO:

   KAROLO YA A: Poko (30)
   KAROLO YA B: Padi (25)
   KAROLO YA C: Terama (25)

4. Araba DIPOTSO di le TLHANO: Di le THARO mo KAROLONG YA A, e le NNGWE mo KAROLONG YA B, le e le NNGWE mo KAROLONG YA C ka mokgwa o o latelang:

   KAROLO YA A: POKO
   MABOKO A A TLHAOTSWENG – Araba dipotso di le PEDI.
   MABOKO A A SA TLHAOLWANG – Araba potso e le NNGWE.

   KAROLO YA B: PADI
   Araba potso e le NNGWE.

   KAROLO YA C: TERAMA
   Araba potso e le NNGWE**.**

   - TLHOPHO YA DIKARABO MO KAROLONG YA B (PADI) LE MO KAROLONG YA C (TERAMA)
     - Araba FELA dipotso tsa padi le terama tse o di ithutileng.
     - Araba potso e le NNGWE ya TLHAMO le e le NNGWE ya DIPOTSO TSE DIKHUTSHWANE. Fa o araba potso ya tlhamo mo KAROLONG YA B, o tshwanetse go araba dipotso tse dikhutshwane mo KAROLONG YA C. Fa o arabile dipotso tse dikhutshwane mo KAROLONG YA B, o tshwanetse go araba potso ya tlhamo mo KAROLONG YA C. Dirisa lenaneonetefatso go go thusa.

   - BOLEELE JWA DIKARABO
     - Dikarabo tsa dipotso tsa tlhamo tsa Poko di tshwanetse go nna le mafoko a a ka nnang 250–300.
     - Dikarabo tsa dipotso tsa tlhamo tsa Padi le Terama di tshwanetse go nna le mafoko a a ka nnang 400–450.
     - Boleele jwa dikarabo tsa dipotso tse dikhutshwane bo laolwe ke maduo a a neetsweng. Dikarabo tsa batlhatlhojwa di totobale mme di nne maleba.

5. Ela tlhoko ditaelo kwa tshimologong ya karolo e nngwe le nngwe ka kelotlhoko.

6. Dinomoro tsa dikarabo di tlhagelele jaaka di ntse mo pampiring ya dipotso.

7. Simolola karolo NNGWE le NNGWE mo tsebeng E NTŠHWA.

8. Kwala ka mokwalo o o phepa e bile o bonala.

9. Tiriso ya nako e e tshikinngwang.

   KAROLO YA A: Bonnye metsotso e le masomeamane

   KAROLO YA B: Bonnye metsotso e le masomeamatlhanotlhano

   KAROLO YA C: Bonnye metsotso e le masomeamatlhanotlhano

LENANEO LA DITENG

Tsebe e, e naya batlhatlhojwa tshedimosetso tebang le tlhopho ya dipotso tse ba batlang go di araba kwa ntle ga go buisa pampiri yotlhe.

KAROLO YA A: POKO **Poko e e tlhaotsweng: Araba dipotso dingwe le dingwe di le PEDI.**		
PALO YA POTSO	**POTSO**	**MADUO**
1. *A ke bona bongwetsi*	Potso ya tlhamo	10
	KGOTSA	
2. *Moratwa yo o tlhadilweng*	Dipotso tse dikhutshwane	10
	KGOTSA	
3. *Loso*	Dipotso tse dikhutshwane	10
	KGOTSA	
4. *Aferika*	Dipotso tse dikhutshwane	10
LE **Poko e e sa tlhaolwang: Araba potso e le NNGWE.**		
5. *Ingapele, mošwa*	Potso ya tlhamo	10
	KGOTSA	
6. *Selelo sa motshwarwa*	Dipotso tse dikhutshwane	10
KAROLO YA B: PADI **Araba potso e le NNGWE.**		
7. *Leba Seipone*	Potso ya tlhamo	25
	KGOTSA	
8. *Leba Seipone*	Dipotso tse dikhutshwane	25
	KGOTSA	
9. *Omphile Umphi Modise*	Potso ya tlhamo	25
	KGOTSA	
10. *Omphile Umphi Modise*	Dipotso tse dikhutshwane	25
	KGOTSA	
11. *Masego*	Potso ya tlhamo	25
	KGOTSA	
12. *Masego*	Potso e khutshwane	25
KAROLO YA C: TERAMA **Araba potso e le NNGWE.**		
13. *Matsapa di a tsaya kae?*	Potso ya tlhamo	25
	KGOTSA	
14. *Matsapa di a tsaya kae?*	Dipotso tse dikhutshwane	25
	KGOTSA	
15. *Ga se Lorato*	Potso ya tlhamo	25
	KGOTSA	
16. *Ga se Lorato*	Dipotso tse dikhutshwane	25

ELA TLHOKO: Mo DIKAROLONG tsa B le C, araba potso ya tlhamo e le NNGWE le potso e le NNGWE ya dipotso tse dikhutshwane.

LENANEONETEFATSO

Lebelela lenaneonetefatso go netefatsa fa o arabile palo ya dipotso e e tlhokegang.

KAROLO	PALO YA DIPOTSO	PALO YA DIPOTSO TSE DI ARABIWANG	TSHWAYA
A: Poko (Poko e e tlhaotsweng)	1–4	2	
A: Poko (Poko e e sa tlhaolwang)	5–6	1	
B: Padi (Tlhamo kgotsa dipotso tse dikhutshwane)	7–12	1	
C: Terama (Tlhamo kgotsa dipotso tse dikhutshwane)	13–16	1	

ELA TLHOKO: Mo DIKAROLONG tsa B le C, netefatsa gore o arabile potso e le NNGWE ya tlhamo le e le NNGWE ya dipotso tse dikhutshwane.

KAROLO YA A: POKO

MABOKO A SETSWANA – LD Raditladi le ba bangwe

Dipotso di tlaa bodiwa go tswa mo mabokong MANGWE A LE MANE a a tlhaotsweng le go tswa go a le MABEDI a a sa tlhaolwang. Batlhatlhojwa ba tshwanetse go araba dipotso DINGWE LE DINGWE DI LE PEDI go tswa mo mabokong a a tlhaotsweng le e le NNGWE go tswa mo go a a sa tlhaolwang. Dipotso tsa maboko a a tlhaotsweng di tlaa tlhagelela pele, mme go latele tsa maboko a a sa tlhaolwang.

ELA TLHOKO: Araba potso e le nngwe ya maboko a a sa tlhaolwang.

POTSO 1 (POTSO YA TLHAMO)

Araba dipotso di le PEDI go tswa mo go di le NNE tse di boditsweng.

Buisa leboko le le latelang, morago o kwale tlhamo e mo go yona o tlhalosang maikutlo a mmoki ka bongwetsi. Boleele jwa tlhamo e nne mafoko a a ka nnang 250–300.

A KE BONA BONGWETSI? – GK Setou

Ke nnetse go opela ke le nosi,
Kika ke eme le motshe wa yona ke le nosi,
Masimong thaga e lebile nna ke le nosi,
Lesitlwane ka diatla ke le tumula ke le nosi,
Tlhaga go tlhagolwa e ntse e re nna wee!
A ruri ke bona bongwetsi?

Ke tsetswe ke mosadi, motho wa ngwetsi;
Ga ke thwadi, ga bo simologe ka nna.
Ga a ise a nnisiwe ka le le lengwe lerago,
Ga a ise a tlhole a emeeme ka dinao,
Ga a ise a tlhole a boleletswe di tletse ka legano.
A kgotsa ba me ke bona bongwetsigadi?

Mo motshegareng o mogolo,
Senyetse se tsere kgang le letsatsi,
Bolelo bo kakola moriri wa phogwana,
Basadinyana ba tsene fa lapeng;
E re ba tswa go tsena ba bangwe,
Ke tlhole ke emelelane le letsatsi motshegare.

Maitsiboa fa rraBankganne a rotha
Mmatsale a mo tseele sephiring,
Ke itse fa a ile go le tlatsa maswe la me leina;
Motlapa, ka bomotswakwa ba kgabole puong.
Kgabagare ba tswe mmogo maiphitlhong,
Mogatsake a se na kgang a e inkutlwelang.

[10]

POTSO 2 (DIPOTSO TSE DIKHUTSHWANE)

Buisa nopolo e e latelang, mme o arabe dipotso.

MORATWA YO O TLHADILWENG – LD Raditladi

Thakadu ga ke ka ke ka feta dialo,
Le mesimana ke e okometse yotlhe,
Fano serepodi ke bosekamelo,
Mojako wa ntlo ke thebe ya me yotlhe,
Ke dule monna wa setlatla ka tswala,
Setlatla sa mogonono ka tswalela,
Kana nna ke tlaa tloga ke baa ke ikuela,
Ke ikuela batho gore ba re rakanye.

Ke tlaa phutha batho go ntekola ke re,
Moratiwa wa me, menomasweu o ile,
O tsamaile le phologolo ya nare,
Ya mo ralatsa le medupe e thibile,
Ya leba ka ene makhujana a a kgakala,
Nare, dumedisa makhubu a a kgakala,
Gore e re makhubu o sa ntse o a lekola,
O ko o thulakwe ke segogamoriri!

2.1 Mmoki o senola maikutlo afe mo lebokong le? (2)

2.2 Nopola mafoko go tswa mo lebokong a a supang gore mmoki o batlile moratiwa wa gagwe gotlhe. (2)

2.3 Naya ponagalo ya poko go tswa mo meleng 15 le 16, morago o tlhalose mosola wa yona. (2)

2.4 Tsaya mela 9–13 mme o tlhalose se mmoki a se kayang ka yona. (2)

2.5 Molaetsa o o o ungwang go tswa mo lebokong le, ke ofe? (2)
[10]

POTSO 3 (DIPOTSO TSE DIKHUTSHWANE)

Buisa nopolo e e latelang, mme o arabe dipotso.

LOSO – MD Mothoagae

Loso kana ga se tlala tlhaolamalata,
Ke leroborobo le robekelang dilo go tshwana,
Ga le tlholwe ke segajaja semolelo majagotlhe,
Kgabo e fisang go šwe go sale molora,
Go tlhokwe le mosidinyana o montsho go bonwa.

Ke kopane le ngwana a putsaputsa dikeledi,
Di mo farafere matlho a sa bone, pelo e hibitse,
Manyaapelo 'fatlhegong sa gagwe a sa gake;
Ana loso o setlhogo jang go ipoa kgatsu,
O mpone bosiela maloba, gompieno ke khutsana.

Loso o tshutlheledi e se nang botshabelo,
Ka kodukgolo o bitsa o ratang le o ganang,
Kana ga o bitsa seganang o sephatlolapelo,
Maano a batlhalefing a tšhwa jaaka metsi a sebataolo,
O tlhokise monna go laela mogatse le bana.

Ka makoko le setlhogo o kgaoganya diyathoteng,
O kgaoganya mowa le nama 'tshelo bo fele,
O gabuduke 'pelo tsa barati ka tšhaka e e bogale,
'Pelo di gamukele botlhoko di gelele kgodu e khibidu,
O fetile jaaka setsokotsane wena phiri e ntsho.

3.1 Tlhalosa mola 1 jaaka o tlhagelela mo lebokong. (2)

3.2 Nopola mafoko go tswa mo lebokong a a supang gore loso lo kgona go etela losika gangwe le gape. (2)

3.3 Tsaya mela 11–15 o tlhalose gore mmoki o tlhagisa bosetlhogo jwa loso jang? (2)

3.4 Ke ponagalo efe ya poko e e tlhagelelang mo moleng wa 8. Naya mosola wa ponagalo eo. (2)

3.5 Maikaelelo a mmoki a go dirisa sekapuo sa mothofatso mo moleng 11 wa leboko ke afe? (2)
[10]

POTSO 4 (DIPOTSO TSE DIKHUTSHWANE)

Buisa nopolo e e latelang, mme o arabe dipotso.

AFERIKA – LD Raditladi

Lefatshe leno le lentle jang!
Le makhubu, le dipala.
Le ditlharetlhare le majang;
Dikgama, dikgokong, diphala
Phologolo tsotlhe tsa naga**,**
Kgatwane, kgwathe le dinoga,
Digagabi di ilang mariga,
Di a ila fela mono Aferika

Lefatshe le ke mosetsana,
Moratwa a thaka tse dikgolo,
Ntswa fela a le mmala motshwana,
Mmala o o bosula bogolo.
Selefera ke meno a gagwe;
Gauta ke marinini a gagwe;
Taemane dinala tsa gagwe;
Tsotlhe tse di mono Aferika.

Lefatshe leno la meriti;
La dithunya di methalethale;
La dinoka di emang sesiti,
Di ikgarakgarang jaaka tlhale,
Ke lefatshe la matlhomola,
Ruri fa go le letlhafula,
Fa dinku le dipodi di fula,
Diruiwa tsa mono Aforika.

4.1 Kgankgolo ya leboko le ke efe? (2)

4.2 Tlhalosa mela 9 le 10 jaaka e dirisitswe mo lebokong. (2)

4.3 Naya mosola wa ponagalo ya poko e e tlhagelelang mo meleng 13 le 14. (4)

4.4 Nopola sekapuo sa tshwantshiso (mothofatso) mme o tlhalose maikaelelo a mmoki a go se dirisa mo lebokong le. (2)
[10]

POKO E E SA TLHAOLWANG

Dipotso di le PEDI (tlhamo le dipotso tse dikhutshwane) di boditswe mo mabokong a le mabedi. Araba potso e le NNGWE fela.

POTSO 5 (POTSO YA TLHAMO)

Buisa leboko le le latelang, morago o kwale tlhamo e mo go yona o tlhalosang maikutlo a mmoki ka mošwa. Boleele jwa tlhamo e nne mafoko a a ka nnang 250–300.

INGAPELE MOŠWA – MC Kgasi

Magogorwane rokela banneng
E re setsiba se tlala ba thuse.
Le koma ga go na e o e itseng,
Lepatata la ntwa ga o le itse.

Ke tenegile maloba ke utlwa kgang,
O re thuto ya kajeno ga o e rate.
E reng o botsa go twe o boletsa eng,
Ntswa wena o se madumelagotlhe.

E se re o gata wa etsa pitse,
E tabogang fela e sa akanye.
Fa e sia ka ditomo re tlholetswe,
Itire lephoi o sisimoge leswe.

Sutlhelela lefaufau o ipone o fofa,
Kgatlhantsha makgatlhanyetsa a le kgakala.
Budulola matlho o lebelele sentle,
Lefatshe le atlega bašwa ba a akanya.

Mpa ya naga ya 'eno lehumo,
E go gwetlha gore o itse go rafa.
O itshupe fa o le ' sika looAtamo,
Mokapelo wa gago o mo tsholetse gauta.

POTSO 6 (DIPOTSO TSE DIKHUTSHWANE)

Buisa leboko le le latelang, mme o arabe dipotso.

SELELO SA MOTSHWARWA – MC Kgasi

Ijoo! Tsala ya me; Ijoo! Mompolai!
Wa nkgakolola go nyatsa 'foko la motsadi,
Wa nkeletsa go kgathologa kgang ya nnete,
Wa ntlhotlheletsa go nyatsa le boammaaruri.

Ka go reetsa, ka kgatlwa ke dikgato tsa 'go,
Ka nyenya fa ke bona o lemoga maano,
Ka tlhoafalela go tsaya dikeletso tsa'go,
Ka itumelela go tlhoafalela tlhotlhomiso tsa 'go.

Ka rutega, ka nanara, ka itse go tlhaba,
Ka tsobera jaaka ntsu, ka rapalatsa dinatla**.**
Bongaka jwa nkiletsa go betsa ka diatla,
Ka bo bone ke namalatsa dikwankwetla.

Ga iwa kgotla ka tlhagelela fa *Hiemstra.*
Mme a tshwara thipa ntswa e le bogale,
A mpatlela mmueledi a tshwana le *Bizos,*
Ka tlwaela ka ja tlwae, ka dira phetelela.

Kooteng badimo ba ntsogela kgatlhanong,
Ba nkhuralela ba nneeletsa baba.
Ka re ke a tila ga pala, ga retela,
Ka sulafalelwa, ka baya seatla tlhaeng.

6.1 Morero wa leboko le ke ofe? (2)

6.2 Ke maikutlo afe a a senolwang ke mmoki mo lebokong le? (2)

6.3 Tsaya mela ya 17-20 mme o tlhagise ditlamorago tsa go se reetse batsadi. (2)

6.4 Nopola ponagalo ya poko go tswa mo meleng 7 le 8 mme morago o tlhalose mosola wa yona. (2)

6.5 Mosola wa sekapuo se se dirisitsweng mo moleng 10 ke ofe? (2)
[10]

PALOGOTLHE YA KAROLO YA A: 30

KAROLO YA B: PADI

Ditshwaelo ka kakaretso:

- Go boditswe potso ya TLHAMO le DIPOTSO TSE DIKHUTSHWANE go tswa mo pading e o e tlhaoletsweng monongwaga.
- Batlhatlhojwa ba tshwanetse go araba potso e le NNGWE go tswa mo pading e ba e ithutileng.
- Fa motlhatlhojwa a itlhophetse go araba potso ya tlhamo mo karolong ya B, o tshwanetse go araba dipotso tse dikhutshwane mo karolong ya C.
- Fa motlhatlhojwa a itlhopetse go araba dipotso tse dikhutshwane mo karolong ya B, o tshwanetse go araba potso ya tlhamo mo karolong ya C.

POTSO 7

***Leba Seipone* – Kabelo Kgatea**

Araba potso e le NNGWE go tswa mo pading e o e buisitseng.

Motswagauteng o simolotse e le Motswagauteng mme kwa bokhutlong o feleletsa e le Puso. Tlhalosa semelo sa ga Motswagauteng jaaka se senola loeto lwa botshelo jwa gagwe go ya ka ditiragalo tsa padi. Tlhamo e nne mafoko a a ka nnang 400–450. **[25]**

POTSO 8

***Leba Seipone* – Kabelo Kgatea**

Buisa nopolo e e latelang, mme o arabe dipotso.

"O timeditse Lekutwane… O timeditse!"
Motswagauteng a ba ikgatholosa, a fapaane le bona. A tswa ka motse le go itelekela mo lorwaneng. A rabutsa mebitlwa ya maoka jaaka o ka re ga a iteye ka la ga Mmoše. Setlhako o kgaogane naso nkokoaagwe, Ijelele, a sa ntse a dira kwa Foreiborogo.
Bana ba mongwagwe ba ne ba rata go apolela moeka le fa ba ne ba le mo mophatong o o kwa pelenyana thata. O ne a tlhatlhaganya dikausu gore ditlhako tsa bona di se ka tsa mo tshuba ka di ne di mo repa bobe.
O ne a apere safarisutu ya maapolelo e e kwadilweng leina la sekolo se segolo sa *Rooiberg* kwa Foreiborogo. Safari ya teng le yona e robega ka leswe.

E rile fa lefifi le okama lefatshe, Motswagauteng a aparelwa ke bohutsana. A gopola rraagwemogolo Puso le nkokoaagwe, Ijelele. Le fa monnamogolo Puso a ne a sa itse *morobaas*, gona o ne a sala le ene sentle fa nkokoaagwe a ile makgoeng.

O ne a mo apeela kgatsele le motlhaolosa, a mo rutile go lepa dinaledi, maungo le digwere tsa naga. Loso lwa mo phamola, mosadimogolo a patelesega go tlogela tiro.

Loso lwa ga mosadimogolo Ijelele la nna lerumo la bofelo mo pelong ya gagwe. Mmaagwe o ne a mo utlwela fela ka batho, ba mo kaya ntlheng ya Gauteng.

Rraagwe ena go ne go se ope yo a mo itseng, ka sereto sa ngwana se itsiwe ke mmaagwe. O godile a itse fa monnamogolo Puso e le papa, mosadimogolo Ijelele e le mama.

8.1 Leina la ngwana yo o neng a ile bokgwelwa wa mosadimogolo ke mang? (1)

8.2 Ke sefela sefe se se neng se ratwa ke mosadimogolo Ijelele? (2)

8.3 Ke mafoko afe a mosadimogolo Ijelele a neng a aga a a bolelela Motswagauteng, a a nnileng le seabe mo go mo ageng? (4)

8.4 Mafoko a mosadimogolo Ijelele a a kaiwang mo go 8.3 a tsweleditse jang morero wa padi e? (2)

8.5 Tlhalosa gore go tewa jang fa go twe monnamogolo o ne a sa itse *morobase.* (2)

8.6 Go falola ka dinaledi ga ga Motswagauteng kwa sekolong sa bosigo go senola eng mabapi le semelo sa gagwe? (2)

8.7 Keetane e Motswagauteng a e filweng kwa polaseng ya ga Mokwepa e tsweledisa jang ditiragalo tsa padi e? (4)

8.8 Kamano ya ga Mokwepa le Gokatweng e thusa jang go tsweletsa poloto mo pading e? (2)

8.9 Tshwaela ka mokgwa o mokwadi a dirisitseng tshobotsi ya ga Motswagauteng mo pading e ka teng. (2)

8.10 Fa o ne o le Motswagauteng, o aparelwa ke mahutsana fa letsatsi le okama lefatshe o ne o ka dira eng? (2)

8.11 O ithutile eng go tswa mo go moanelwa Gokatweng? (2)
[25]

POTSO 9

***Omphile Umphi Modise* – DPS Monyaise**

Araba potso e le NNGWE go tswa mo pading e o e buisitseng.

Khupamarama (sephiri) ya ga MmaMosidi mo monneng wa gagwe e mo tlholetse mathata le khutsafalo. Tshegetsa tlhagiso e e fa godimo o ikaegile ka morero wa padi e. Boleele jwa tlhamo e nne mafoko a a ka nnang 400-450. **[25]**

POTSO 10

***Omphile Umphi Modise* – DPS Monyaise**

Buisa nopolo e e latelang, mme o arabe dipotso.

Mooki a tshikinya tlhogo. O ne a lepile MmaMosidi gararo; fa a bona mosimanyana yo mogolwane, o ne a mo šeba ka fa morago ga ditsebe, a ise a mo šebe mo matlhong. A ipotsa potso di se kae.

Ba tsena mo kamoreng ya bofelo, MmaMosidi a setse a diragatsa molao. A utlwa a tsewa ke sedidi.

Mooki a re "o mo tlisitse leng?."

Mooki a boela a re " gongwe nka go thusa …"

Ya re MmaMosidi a sa ntse a tlaa araba, a bona mogatse a mo tlhomile matlho, a ithaya a re o reeditse gore ba bua ka ga eng. "Go mogote!" A bua a tswa a gatela godimo.

C-c-c-c-c! Mosadi wa batho. Lefatshe le a bo le ne le mo utlwang?

RraMosidi a tswa a setse mogatse morago. "Mokapelo, go rileng?"

"Ga ke ikutlwe monna. Ke tlhajwa ke setlhabi mo seperuperung"

RraMosidi a se ka a itse gore o ka gomotsa mogatse jang. A ntsha peipi. Ya re a utlwa mosi o mo gwaya magalapa, a lebala mafoko a ga mogatse, a gopola ka ga sejanaga se a neng a ipaakanyetsa go se reka, a ipona a le mo tseleng ya ThabaNtšho, morwa Sehunela a Nthufa a Mathibela, a mminatshipi ya kgotlho e ntsho …

MmaMosidi a nna pelopedi; bolelela mogatso - se ipolae ka mabogo. A ikanya go hupa matlhatsa ka marama, go swa senku. A bona gore se se botoka ke go re a batle mmatlisisi, a mo tlhotlhomisetse kwa morwae a ileng gone. Mme gangwe le gape fa kgopolo e, e tla mo go ene, a utlwe a tshaba, e kete sekhukhuni se tlaa bonwa ke sebataladi. A bala bakaulengwe ba ba ikanyegang go bona yo o ka mmatlelang mmatlisisi. A mo tlhoka. Morago a ikgomotsa ka go re e tlaa re go le tsatsi lengwe, magodimo a di rebolele go ntsha tlhako ngabeng …

10.1 Ke eng se se tlhotlheleditseng Motlalepule go tlogela tiro ya kwa *Doornfontein*? (2)

10.2 A go belegwa ga ga Mosidi go ne ga tlisa boitumelo mo botshelong jwa ga Motlalepule? (2)

10.3 Boitshwaro jwa ga Omphile bo senola fa e le motho yo o emelang dikgwetlho. Fa dintlha di le THARO go netefatsa tlhagiso e. (3)

10.4 O itse jang gore lelapa la ga monnamogolo Ofentse le ne le theilwe ka tse di thata (2)

10.5 Ditiragalo tsa kwa Matile di re senolela motlha ofe? (2)

10.6 A o dumelana le ntlha e e reng: "tshobotsi ya ga Motlalepule e mo gogetse metsi ka moselo". (2)

10.7 Semelo sa ga RraMosidi se tsweletsa jang morero wa padi e? (2)

10.8 Maikaelelo a mosimane wa lekolwane a go latlhela sekgwama sa madi fa fatshe fa a bona Motlalepule ke afe? (2)

10.9 Fa o ne o le Motlalepule mme o lemoga gore o imile ka mokgwa o o sa tlhaloganyegeng, o ne o tlaa dira eng? (2)

10.10 A bokhutlo jwa padi e, bo a kgwedisa? (2)

10.11 Fa o ne o le RraMosidi mme mosadi a go kopa gore le ithuele mongwe wa bana ba kwa kgodisetsong o ne o tlaa dira eng? (2)

10.12 A o utlwela RraMosidi botlhoko ka se se mo diragaletseng? (2)
[25]

POTSO 11

***Masego* – G Mokae**

Masego le *Vusi Mngoma* ke diyathoteng di bapile. Tshegetsa. Boleele jwa tlhamo e nne mafoko a a ka nnang kana ka 400-450. **[25]**

POTSO 12

***Masego* – G Mokae**

Buisa nopolo e e latelang, mme o arabe dipotso.

"Sello o tshwanelwa ke go itse nnete, Masego," *Vusi* a mo tlhalosetsa."Ga go na se se utlwisang ngwana botlhoko go tshwana le go lemoga a setse a godile gore ke ngwana yo o neetsweng, kgotsa gore motsadi yo o neng a mo tsaya jaaka motsadi wa madi ke motsadi wa fa thoko fela. Lerato la ngwana le motsadi wa fa thoko ga le a tshwanela go ikaega mo go tlhokeng nnete ga gore ke motsadi tota wa madi wa ngwana; le tshwanetse go ikaega mo nneteng le go lemogeng ga ngwana ka foo motsadi yo o mo ratang ka teng e tswa e se motsadi wa gagwe wa madi. Se, se ama gape le sefane sa ga Sello kwa sekolong, moratiwa ke bona gore a tswelele pele go nna a dirisa sa kwa gaeno "Motsepe", e se re kgotsa ra mo tlhakatlhakanya. Sefane seo ke medi e mmalwa e a nang le yona go mo isa lotsong lwa gagwe; a re se mo time yona … A o a ntlhaloganya, Masego."

Masego a fitlha tlhogo ya gagwe ka diatla matlho a tletse dikeledi. 'Molato ke eng, moratiwa. A gongwe ke go kgopisitse" a botsa a mo atamela go mo atlarela ka lerato.

"Nnyaya rre. Ke gore ke amiwa ke bopelontle jwa gago. Ke lebogela gore go bo o mo akanyetsa gore a se timelelwe ke bonnye jwa lotso lwa gagwe jo a bo itseng … Le fa fela a sa itse ka fa karolong ya borraagwe wa madi…"

"Ga se matsapa a sepe, molekane wa me," a leka go mo gomotsa. "Ga go ka fo nka go kalelang lerato la me mo go ena, mme re tlaa bo re mo sitela fa re letla lerato leo go re foufatsa, la re bipa matlho gore re se bone gore, jaaka batho botlhe, le ene o tlaa kgatlhegela go itse gore ke mang, o tswa kae … Ke ka foo o bonang bomorwarre le bokgaitsedi ba rona ba kwa Amerika, bao bo rraabonamogolo ba tserweng go tswa Aforika jaaka makgoba; ba fisegela go itse lotso lwa bona jaana …"

12.1 Ke maikarabelo afe a Masego a a tsereng tebang le go ima ga gagwe? (2)

12.2 Go ikamanya ga ga *Vusi* le dipolotiki go nnile le ditlamorago dife? Fa dintlha di le PEDI. (2)

12.3 *Vusi* o senola semelo sefe go ya ka mmuisano wa temana e? (2)

12.4 Thuto ya ga Motsepe e thusitse Masego jang go tsweletsa morero wa padi e? (2)

12.5 Tshotlego ya ga Masego e mo tlhotlheleditse jang go nna mosadi tota? Fa dintlha di le THARO. (3)

12.6 Keletso ya ga Motsepe le *Mngoma* ke efe mo pading e? (2)

12.7 Ditlamorago tsa go kgotsofatsa tsala ka go nwa bojalwa ga ga Masego e nnile dife? (2)

12.8 Semelo sa ga MmaSontaga se tsweletsa morero wa padi jang? (2)

12.9 Ditiragalo tsa padi e, di tsosa maikutlo a a ntseng jang mo go wena tebang le mmuso wa maloba? (2)

12.10 Go ya ka wena, a Sello o tshwanetse go tshwenyegela go itse motho a tshwana le Ntsime? (2)

12.11 Bapisa puso ya maloba ya tlhaolele le puso ya gompieno tebang le morerwana wa go ima ga basetsana ba tsena sekolo? (2)

12.12 Fa o bona, a rre Tsawe o supile maikarabelo a botsadi mo tiragalong e e diragaletseng morwadie? (2)
[25]

PALOGOTLHE YA KAROLO YA B: 25

KAROLO YA C: TERAMA

Ditshwaelo ka kakaretso:

- Go boditswe potso ya TLHAMO le DIPOTSO TSE DIKHUTSHWANE go tswa mo terameng e o e tlhaoletsweng monongwaga.
- Batlhatlhojwa ba tshwanetse go araba potso e le NNGWE go tswa mo terameng e ba e ithutileng.
- Fa motlhatlhojwa a itlhopetse go araba potso ya tlhamo mo karolong B, o tshwanetse go araba dipotso tse dikhutshwane mo karolong ya C.
- Fa motlhatlhojwa a itlhopetse go araba dipotso tse dikhutshwane mo karolong B, o tshwanetse go araba potso ya tlhamo mo karolong ya C.

POTSO 13

***Matsapa di a tsaya kae?* – SS Mokua**

Araba potso e le NNGWE go tswa mo terameng e o e buisitseng.

Go ikanya selo se e seng sa gago ke go ikanya lesidi kana lefela. Sekaseka tlhagiso e, o ikaegile ka teramakhutshwe ya Sekoropolapa. Boleele jwa tlhamo e nne mafoko a a ka nnang 400–450. **[25]**

POTSO 14

***Matsapa di a tsaya kae?* – SS Mokua**

Buisa nopolo e e latelang, mme o arabe dipotso.

MONYANA:	(O bua a tsena Nkele mo leganong) Nnake ga a tswa kwa gae ka lesira. Ga a direlwa moletlo wa gore o tswa kwa gae. Ka jalo, ke …
MMATŠHATŠHI:	Ke sona se ke se buang seo.
NKELE:	(O bitsa Raesebo) Ngwanaka, kgang ke e e mo tafoleng.
RAESEBO:	Ke kgang ya eng?
NKELE:	Mmatsalaago ke yono a re o batla setopo.
RAESEBO:	Mma, ga ke go utlwe. Ke raya gore ga ke go tlhaloganye.
NKELE:	Go fela jalo ngwanaka. Mme Mmatšhatšhi ke yono, a re o batla ngwana wa gagwe a tswela kwa gagaabo.

RAESEBO: (O bua a lebeletse Mmatšhatšhi)
Mme Mmatšhatšhi, o motsadi wa me
O mme ka gore o mmatsalaake, ke a go tlotla.
Ga ke eletse go go utlwisa botlhoko.
Fela, ke rata ke go gakolola gore mosadi ke wa me.
Ke ntshitse bogadi ka pelo yotlhe ya me.
Ke tswa kwa Mmagiseterata le Kgabele.
Ke na le setifikeiti sa lenyalo mo ntlong mo.
Seo se kaya gore mosadi ke wa me.
Fa o ntse o gatelela gore o batla setopo sa ga mogatsake ke tlaa go tshwarisa.
O tlaa iphitlhela o le ka fa morago ga ditshipi tsa kgolegelo fa o tshwanetse go boloka morwadio.

14.1 Ke seabe sefe se Mosime a nnileng le sona mo tsweletsong ya morero wa teramakhutshwe e? (2)

14.2 Ke eng se se neng se tlhotlheletsa Mmatšhatšhi gore a batle go bolokela morwadie kwa lelapeng la gagwe? Fa dintlha di le THARO. (3)

14.3 Monyana o tlhagisiwa e le motho yo o ntseng jang? (2)

14.4 Selwelwa ke eng mo teramakhutshweng e? (2)

14.5 A tshwetso e lelapa la gaabo Kgabele le e tsereng ya go reka lebokoso la moswi la tlhotlhwagodimo e siame? (2)

14.6 Ntsha maikutlo a gago tebang le setopo se se neng se lwelwa. (2)

14.7 Nkele le Mmatšhatšhi ba farologana jang? (2)

14.8 Thadisa tharabololo ya kgotlhang ya teramakhutshwe e. (2)

14.9 A o dumela gore Motšhankane ke modiragatsi yo o ratang kagiso? (2)

14.10 A o lela le Rraesebo ka ga se se mo diragalelang? (2)

14.11 Fa o ne o le Rraesebo o ne o ka dira eng fa babogadi ba gana ka setopo? (2)

14.12 Molaetsa o o o ungwang mo teramakhutshweng e, ke ofe? (2)
[25]

POTSO 15

***Ga se Lorato* – MJ Magasa**

Araba potso e le NNGWE go tswa mo terameng e o e buisitseng.

Setswana se a re: "Moapayabodila o a bo ikapeela". Sekaseka tlhagiso e, o ikaegile ka baanelwa ba ba latelang: Gadifele, Lesego, Emang le Selapo. Boleele jwa tlhamo e nne mafoko a a ka nnang 400–450. **[25]**

POTSO 16

***Ga se Lorato* – MJ Magasa**

Buisa nopolo e e latelang, mme o arabe dipotso.

SUZAN:	Ke gore Lamatlhatso re ye Brits, Re ye go batla maungo le merogo. E bile ga o dire ka boLamatlhatso Sentebaleng o tlaa nna a tsamaya nao Gore ga wena o kgweetsa, Ene a nne a goeletse ka fa morago. Nna ke tlaa nna ke sala fa lapeng Gore e re fa lo tla lo lapile Ke go ntshe manokonoko a tiro. Le gone fa lo ya go rekisa, Ene o nne o mo rekele senotsididi Wena o ithekele seno sa banna.
MOTSAMAI:	(O tagilwe ke lerato) Foo o a bua dudu … Kana tsie e fofa ka moswang. O tlaa mpona gore ke itse kgwebo jang! Tsatsi lengwe le lengwe fa re boa, Bene e tlaa bo e le lolea.
SUZAN:	Wena wa re ke go ratela eng? Ke rata monna yo o dirang jalo. (Morago ga ngwaga ka boitumelo jo bogolo) O a bona gore ke akantse sentle? Bona gore re tsweletse jang! Ke bona gore re tle re akanye ka kgwebo, E kgolwanyane go feta e. Fa re bona e phophoma sentle, O tlaa tshwanelwa ke go tlogela tiro Gore o e tsamaise o le gaufi.

16.1 Tlhagisa dintlha di le THARO ka ga semelo sa ga Gadifele. (3)

16.2 Ke eng se *Susan* a se dirileng Motsamai go tsweletsa pele morero wa terama e? (2)

16.3 Gosekwang o ne a naya Motsamai kgakololo efe mabapi le basetsana? (2)

16.4 A ditiragalo tse di diragalang mo terameng e, di fitlhelwa mo matshelong a rona? (2)

16.5 Puso e dirile eng ka Motsamai go thusa mo phutholololong ya kgotlhang e? (2)

16.6 Bapisa maitsholo a makgarebe otlhe a ga Motsamai. (2)

16.7 Tlhalosa tharabololo ya kgotlhang ya ga Motsamai le *Suzan*. (2)

16.8 Tlhagisa ditlamorago tsa go latlhegelwa ke tiro ga ga Motsamai. (2)

16.9 A go siame go tlogela rraago a ritlha ka ntlha ya fa a tlhokile maikarabelo mo kgodisong ya gago? (2)

16.10 Go ya ka wena, a thuto ya ga *Susan* mo ngwaneng e a dumelesega le go tlhaloganyesega? (2)

16.11 A o dumelana le gore Motsamai ke moipolai yo o sa lelelweng? (2)

16.12 Fa o ne o le mongwe wa bana ba ga Motsamai, a o ne o ka itumelela metsamao ya gagwe? (2)
[25]

PALOGOTLHE YA KAROLO YA C: 25
PALOGOTLHE: 80